د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت
د پکتیکا در مسیر تاریخ سیمینار

پکتیکا او پکتیکا وال
- نالوستې حقایق اوهیرې کارنامې یې

داکتر امیرمحمد منصوري، ۱۵جوزا، ۱۳۹۶ هش، کابل

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوعاتو فهرست

خلاصه 2
پکتیکا او پکیتکا وال ـ نالوستی حقایق او هیری کارنامی یې 3
مقدمه 3
د پکتیکا او پکتیکا والو په اړه 3
سیمې ولسونه او تاریخ یې 4
د پکتیکا مشاهیر، مفاخر او تاریخی اماکن 6
د پکتیکا والو نالوستې خو په یادونو کې زوندۍ کارنامې او قربانۍ 7
د آزادۍ په جګړه کې 7
پکتیکا وال او د سرحد ساتنه: د دولت په ځای د ولس ذمه واري! 7
د شورویانو د تهاجم په دوره کې 8
د کشمیر په آزادۍ کې د پکتیکا والو قرباني 9
مشرقي پاکستان (بنګله دیش) کې د پکتیکاوالوځوانانو قتل عام 9
له پکتیکا میشتو ولسونو څخه د وخت د حاکمانو ځینی خاطری 10
نتیجه او سپاربښتني 10

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیکا او پکیتکا وال- نالوستي حقایق اوهیرې کارنامې يې

داکتر امیرمحمد منصوري، ۱۵جوزا، ۱۳۹۶ هش، کابل

خلاصه

دغه لیکنه د اوسنی پکتیکا په جغرافیې کې د میشتو ولسونو د یو شمیر داسې تاریخي کارنامو یادونه ده چې ډیری يې د تاریخ په پاڼو کې ثبت شوی نه خو په یادونو کې لا ژوندۍ دي. لیکنه تر ډېره حده د یوشمیر محدودو پېښو او حقایقو بیان دی چې په اوله ، دوهمه او یا دریمه خوله له هغه چا څخه چې د پېښو شاهد وو اوریدل شوی او را نقل شویدی. یو شمیر نور يې بیا د معتبرو اسنادو او ځانی مشاهدی له مخی لیکل شویدی. دا چې دغه ټولګه یوازې د لیکونکی تر ځاني تجربې او حلقو پورې محدوده ده، نو د ولس او مربوطه جغرافیې د ټولو نا لیکل شویو کارنامو او پېښو یوازې یوه نمونه بلل کیدای شي. له دغو ټولو سره بیا هم هیله کیږی چې دغه لیکنه به نورو څیړنو او زورو لیدنو ته لار هواره او ځوان لیکونکی او څیرونکی به دغه کار ته وهڅوی.

لکه چې ښکاری د پکتیکا میشتو ولسونو د جغرافیوی موقیعیت، تاریخ، او یا هم دواړو له مقتضیاتو سره سم په ډیرو ناغوښتل شویو معضلو کې په ارادي یا هم غیر ارادی توګه برخه لرلی وه او تر ډېره حده يې لويې کارنامی کړی. ډیری له دغو سر ښندنو څخه کیدای شی د هیواد د بین الدولی معاملو لپاره، په خاصه د ګاونډیو هیوادونو سره، د معتبرو تاریخی پېښو په توګه ثبت شی او د هیواد د منافعو لپاره د شواهدو په توګه ګټه ځینی واخستل شی او یا لږ تر تره له نورو (همسایه ګانو) سره د معاملی لپاره د هیواد او پکتیکا والو په ګټه وکارولی شی.

دلیکنی مهمه نتیجه له ماضی څخه د عبرت اخیستنه ده چې باید د سبا لپاره په یاد وی. بله دا چې د پکتیکا والو د قربانیو حق پر ځای شی. دا هم مهمه ده چې دغه حقایق د تاریخ په پاڼو کې د ثبتیدلو له لاری په بین الدولی معاملاتو کې د معتبروشواهدو په توګه د هیواد او هیوادوالو په ګټه و کارول شی. د ستونځو د حل لپاره د هغوی واقعی او علمی تحلیل هم یوه لزومه ده چې د پکتیکا والو د ستونځو په حل کې مرسته کولای شی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیکا او پکیتکا وال - نالوستی حقایق اوهیری کارنامی یې

مقدمه

د هیواد ولسونو او مختلفو اقشارو په محلی او ملی سطحه د هیواد په ډیرو تاریخی پیښنو او کارنامو کې یو ځایی او یا هم انفرادی توګه خپل مسؤلیت تر سره کړی او د قربانینو لـه لاری یـې د دین، وطن او ولس حق ادا کړی وی. د پکتیکا په موجوده جغرافیه کې میشتو ولسونو هم دغه کار په پوره امانتداری سره تر سره کړی دی. استعماری قوتونو او له استعمار څخه د را پاته ناخوالو یوه ستونځه هم دا ده چې هغه ولسونه چې د استعمارچیانو لـه خوا د نقشې پر مخ د خط ایستلو په وسیله سره جدا کړي نو ستونځې یې اوږمهاله او کله ډیرې پیچلې هم وي. د پکتیکا سیمه او ولس لـه پاکستان سره د ډیورند د پـه لاس ایستل شوې کرښـې پـه اوږدو کـې تقریباً ۳۰۰ کیلو متره اوږ سرحد لـري.دغـه اوږد سرحد چې هیڅکله هم منل شوی نه او د عمل جامه یې نده لرلی، نو د ولسونو لپاره یـې د ستونځو تـر څنـګ یـو شمیر ګټور فرصتونه هم لرلی دی.

د اداري واحد په توګه د پکتیکا ولایت اوږده سابقه نلري اما د وخت حاکمانو ته یې تل اهمیت درلودلی وو. د ولایت په حیث تر تشکیل مخکې دورو کې د اداري واحدونو په حیث د دوو لویو ولسوالیو (کټوازاو اورګون) او د یوې حاکی (ګومل) منظوري د دغې سیمې د ستراتیژیک اهمیت ښکارندویي کوي چې لږ تر لږه مرکزي حکومت یې اهمیت درک کړی وو. سره لدې چې د موجوده پکتیکا ولایت نیمه برخه د غزني د ولایت او بله برخه یې د پکتیا د ولایت مربوطی وی، اما پکی میشت ولسونه دومره سره ګډ او نزدی وو چې په اداری واحدونو کې ویښلو نشو سره جلا کولای- ګډې لارې، ګډ مهارجتونه، یو شان معشیت، ګډې ګټې، ګډی ستونځی، مختلط منطقوي جوړښت، نژدې روابط، تر یوه حده ګډه ګومل، اونور یې داسې طبعي ځانګړتیاوې دی چې تر اداري واحد یې د نزدیوالي اغیز او رول ډیر زیات دی.

دغه سیمه د تاریخ په اوږدو کې ، د دوښمن د تیریو، پر دوښمن د غلبو، د دوښمن د مکر او تیر ایستنې پالیسیو شاهده ده. د دغې سیمې ولسونو د پخواني برم څخه را پا ته غرور په وجه کله کله د انګریزانو په لاس د لوی ایستل شوي خط وجود هیر کړی وي او د دین د دفاع او اسلامي خاوري د دفاع لپاره یې د دوښمن له دوښمن سره هم ډغرې وهلې دي.

په لاندې پاڼو کې د پکتیکا د سیمې او د پکتیکا والو په یو شمیر داسی کارنامو غږیږو چې سره لدې چې د یوه قوم د قربانینو ښې نمونی دی او باید ور باندی وویاړل شی اما تر ډیره د تاریخ له پاڼو پاته، نالوستې حقایق او هیرې کارنامې بلل کیږي. له دغه ځایه څخه دا چې د سیمې او ولسونو دغه ډول کارنامې او قربانۍ په یادونو کې لا ژوندۍ دي نو لازمه ده د تاریخي حقایقو په حیث معرفي شي او د محلي او ملي امتیازاتو لپاره وکارول شي او لږ تر لږه د عبرت ، ویاړ او اهمیت له اړخه کار ځینی واخستل شي.

د دغې لیکنې اساسي هدف د پکتیکا او پکتیکا والو د ښې پیژندنی لپاره معلومات نشرول دي. هیله کیږی چې د سیمی او ولسونو د قربانیو مؤثق معلومات به په محلی او ملی سطحه د خیر او ګټی رسونی لپاره وکارول شی. هیله کیږی چې د دې لیکنی منځپانګه به نور محققین هم زورو څیړنو ته و هڅوی او پدې هکله به نوری لیکنی هم وشی.

د پکتیکا او پکتیکا والو په اړه[1]

د پکتیکا ولایت د هیواد په جنوب ختیځ کې پروت دی. د سیمې د لویې برخې ارضي میلان یې له شمال څخه د جنوب خواته دی. د ولایت ختیځه نیمه خوا په طبعي ځنګلونو پټو غرونو پوښلې، خو لویدیځه نیمه خوا یې (د کټواز سیمه) بیا د غرونو د سلسلو تر منځ یوه هواره سیمه ده چې په شمالي سرکې تنګ مرتفعات او جنوبي خوا یې پراخه هواره سیمه جوړوي. د غرونو دوه لوړې څوکې ، چې دواړه یې په یوه نوم "د غومبر خولی" په نوم یادیژي یو بل ته مخامخ، یوه د سروضې او بله د اومنې په ولسوالیو کې واقع دي، چې جګوالی یې تر 3300 متره زیات دی. د پکتیکا، ګومل، اورګون او د کټواز د نومونو څرک د تاریخ په اوږدو کې حتی د ریګویدا تر سرودونو پورې رسیږي، چې دا څرګندوي چې دغه سیمې به د زړو اریایانو د موسمي اوسیدو مېلې، څرځایونه او د مهاجرتونو لارې وي.

[1] د دغې لیکنی لومړی برخه د «منصوری امیر محمد (۱۳۹۲ هش) کال د «پکتیکا – په کندوالو کی خزانی او که کندواله شوی خزانی» له مضمون څخه را اخیستل شوی ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمې ولسونه او تاریخ یې

د «برمل، زرمل ، فرمل او ګومل» د یوه ولسي کیسه ایز روایت له مخې، لومړي درې ورونه او یوه یې خور وه، چې هر یو یې د زرمل (اوسنی زرمت)، فرمل (اوسنی اورګون)، برمل او ګومل په سیمو کې میشت شوی وو او له دغه ځایه دغه سیمې په دغو نومونو شهرت لري. د پکتیکا په سیمه کې مختلف قومونه، لکه ګیانخیل، وزیر، ځدراڼ، سلیمانخې، سیدان، پیرکوتیې، دیګان، اندړ، فورمولي او نور میشت دي چې لویې قبیلې یې خروټي او سلیمانخیل دي. داسې ښکاري چې اکثریت دغه قبیلې چې کله له خپل اصلي ټاټوبې، یعني د غور له سیمې، څخه را کوچیدلي وو نو کوچیانی ژوند یې درلود چې د و خت په تیریدو سره د پکتیکا په سیمه کې داسې میشت شوي چې د ولایت په ختیځه غرنی برخه کې خروټي او نور قامونه او په لویدیځه هواره سیمه کې یې د سلیمانخیلو قامونه میشت شوي دي.

د ګومل د نوم او جغرافیې څرک په مختلفو تاریخي روایاتو کې ترلرې لیدل کیږي. په ریګویدی سرودونو[2] کې د "ګوماتی" د سند په غاړه د اریایي قبیلو تر منځ د جګړې یادونه شوې او د محقیقینو په نظردغه د ګوماتي سند همدغه د ګومل د سند تاریخي نوم دی. د ګومل دره د تاریخ په اوږدو کې د «خراسان» (د اوسني افغانستان جنوبي، مرکزی برخې او هلمند د سند حوزه) او «دمان» (د اټک د سند حوزه) تر منځ د تلو راتلو لاره وه چې لا تر اوسه هم د موسمي کوچیانو د کډو مسیر دی. د «دمان» او «خراسان» نومونه لا تر اوسه هم د سیمې د کوچیانو په خولو کې دی او په همدغه پورته یاد شویو سیمو باندې یې اطلاق کیږي. وایی چې د سلطان محمود غزنوی لښکرې هم د ګومل د درې له لارې هند ته تلې او راتلې. لکه چې په یوه تاریخي لنډۍ کې یې داسې یادونه راغلې ده:

که د خانو لښکرې راغلې ز ه به ګومل ته د خپل یار دیدن ته ځمه

ملک خانو چې اصلي نوم یې خان محمد وو، د سلطان محمود غزنوي په لښکرو کې د غلجیو د یوه لښکر مشر وو او د خپلې میړانې له لارې یې داسې شهرت موندلی وو چه پیغلو به په لنډیو کې یاداوه[3].

د ګومل نوم په ډیرو متلونو او ولسي کیسو کې هم یاد شوی دی، مثلاً دا متل چې " اوبه د ژوب نوم د ګوملې" د دې حقیقت بیانوونکۍ دی چې ګومل په تاریخ کې هم د سیمې له ډیرو مشهورو نومونو څخه وو. همدا راز دا متل چې " که ګومل وچه ده خو دود یې روان دی" د دې سیمې د جامع او منل شویو عنعناتو د قوت ښکارندوی دی. دا متل چې "تر وزلی ورور پری اینبی ګومل ښه ده" هم مختلف تعبیرونه لري. او پدې متل کی چې "د مړی پور له ګوملی ده" هم د دې سیمې د یو ډول ځانګړو عنعناتو رازونه پټ دي. بالاخره دا متل چې " مړ یې تورانۍ کړ په ګومل یې کډې ځې، خدایه زور غواړی بدی" دا بیانوی چې که ګومل د برمنو، سوبمنو لار او یو طبعی مسیر وه خو د بی مرکزه ټولنو د ناسالمو رواجونو له لاسه د غمجنو کډو لار هم وه.

د ګومل دره تر ډیره پورې په طبعي ونو نیمه پوښلي غرونو، چې په ځینو سیمو کې ګڼ او نور یې بیا ډیر یوه دوی دی، تشکیلوی. خاوره یې ډیره حاصل خیزه او هوا یې د باغونو او میوه دارو ونو لپاره ډیره مناسبه اوښه ده.

د اورګون نوم او سیمه هم یواوږد تاریخ لري، چې یادونه یې د ریګویدا تر سرودونو را وروسته په اوومه میلادي پیړۍ کې د چینایي زایر او سیاح "هیون تسانګ" په یاداښتونو کې هم راغلی دی. هیون تسانګ، چې زموږ د هیواد ډیری سیمې یې د بودایي معابدواو بودایي دین د مراکزو او دیني زده کړو د تر لاسه کولو لپاره لیدلې وې، د اورګون د سیمې یادونه یې هم پخپلو یاداښتونو کې راوړې ده. هیون تسانګ په خپلو یاداښتونو کې د «اوه رګونه» نوم یاد کړی دی او غالباً به د اوسني اورګون په سیمه کې کوم بودایي معبد او مرکز موجود وو چې نوموړی سیاح ور څخه لیدنه کړې وې.

د اورګون د نوم په هکله یو شمیر روایات موجود دی چې نورو ژورو څیړنو او مباحثو ته ضرورت لری. ځینې وایي چې د اورګون نوم د "هر ګوند" له کلیمې سره اړیکه لري او دا ځکه چې مختلفې طایفې پکې اوسیږي. داسې ښکاري لکه چه د اورګون کلمه د " اوه رګونو"د کلمې اړول شوی شکل وي ، چې معنی یې (اوه) (رګونه) دي. د اوبو د «رګ» اصطلاح اوس هم معموله ده او تر مځکه لاندی د اوبو د سیر، تګلاری یا چینل معنی لری. ویل کیږي چې دا سیمه تر مځکې لاندې د سطحې اوبو غني منابع لري او داسې ښکاري لکه چې له اوو خواوو به د غرونو لاندی اوبه دلته سره را ټولیږی، د «اوو» «رګونو» چې بیا به «اورګون» شوی وی، په نامه یې شهرت موندلی وی.

---

[2] کهزاد احمد علی (۱۳۴۶ هش) افغانستان در پرتو تاریخ - مجموعه مقالات تاریخی رادیو افغانستان.
[3] . (رفیع حبیب الله (۱۳۸۶ هش) . د « کتابونه دریابونه » کتاب په حواله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کټواز د نوم څرک په لیکلو اثارو کې لږ تر لږه تر لسمی میلادی پیړی پوری لیدل شوی دی. منهاج الدین سراج جوزجانی په خپل مشهور کتاب طبقات ناصری[4] کې د «کته واز» دسیمی نوم اخلی او دهغی سیمې د دوو پهلوانانو نومونه یادوی چې د سلطان علاو الدین غوری په لښکر کې یې دغزنی د ښار د نیولو په وخت کې مهم رول درلودلی وو[5]. د کټواز سیمې جغرافیوي جوړښت او نوم ته په کتو سره داسې ښکاري چې د «کټواز» د نوم اصل به له دوو سوچه پښتو کلمو څخه را منځته شوی وی یعنی «کښته خواته فراخه شوی سیمه». د کټواز سیمه هوارې برخې لري چې د ختیځ او لویدیځ لخوا د غرونو د لړیو تر منځ پرتې دي، چې دغه ډول ارضي جوړښت یې د دې سبب شوی چې ترمځکی لاندی د اوبو ښې زیرمې و لري. د کټواز په سیمه کې د نفتو زیرمې کشف شوې وې چې په ۱۳۵۰سمې لسیزې کې یې کومې فرانسوي کمپنی ته د استخراج قرارداد ورکړل شوی وو، عملي نه شو او د شورویانو غوبل هر څه سره ګډ وډ کړل.

د پکتیکا د ولایت مرکز ښرنې په سیمه کې د پتنې د غونډۍ په نوم د بودایي دورې یو معبد ته ورته غونډۍ موجوده ده ، سره لدی چې د معبد کوم اثارپکی ندي پاته، خو د جوړښت او شکل له مخې ښکاري چې د ګردیز په سیمه کې د بالاحصار د غونډۍ په شان به د زنبیلشاهانو له دورې سره اړیکې لري. ځینې ولسي روایتونه هم د دی خبری اشاری کوی چه دغه غونډۍ به یو بودایي معبد وو. دغی سیمې ته نژدی د مټاخان په سیمه کې دې ته ورته دوه نوری غونډۍ شته چې د ولسی روایاتو په حواله د زمبورکشا هانو په دوری پوری اړه لري. ولسي روایتونه وایی چې د هغه وخت درې خونډې وې چې هرې یوې یې په دغو غونډیو باندې خپل محل جوړ کړی او په سیمه یې فرمان روایي کوله. دې ته ورته یوه بله غونډۍ د یوسف خیلو په سیمه کې هم وه چې غالباً به د دغو دریو غونډیو غونډی اهدافو لپاره او یا د بودایی معبد لپاره کاریدلې وه. له بده مرغه چې یاده شوې غونډۍ شپږ اووه کاله مخکی، ظاهراً د امینتی ملحوظاتو له مخې، له مځکی سره داسی هواره شوه چې سره لدی چې د زمانی ترخو یې مقاوت نه وو مات کړی، خو د بی رحمه عسکری بلدوزرو په غوغا کې یې چا د ژړا آواز هم وا نه وریده.

د پکتیکا د سیمې په زړه پورې طبعي ښکلا او ښایسته پاکه هوا او اوبه یې د ډیرو لپاره د ژوند یو ارمان بلل شوی، لکه چې په یوه نیمه منظوم محلی متل کې وایی: یوه مې دی **سره وزه** وای او نو ر مې **هیڅ څه** نه وای، خو چې کور مې په **سروضه** وای!

د پکتیکا ولایت درې مهمې سرحدي لارې (د وازیخوا له لارې له کویټې سره، د سروبي له لارې له وانه او دیره اسماعیل خان سره او د اورګون له لارې له میرانشا او پیښور سره) لری چې ګمرکی عایدات یې یو وخت د ولایت ټول مصارف پوره کول او د هیواد د ملی عایداتو لپاره یو مهم عایداتی مدرک کیدای شی. له بده مرغه پدی اخیره لسیزه کې یې لا تر اوسه هم د تنظیمولو لپاره کومه اراده هم نه ښکاری او داسی ښکاری چې مرکزی حاکمان خو لا ور باندی خبر هم نه دی. برسیره پردې د مرکزي اسیا او هند د بحر (د کراچی له لاری) تر منځ تر ټولولنډه ترانزیتی لاره هم په افغانستان کې د پکتیکا له لارې څخه شمیرل کیږی.

د پکتیکا د ولس په ډیرو ناخوالو برسیره، د سیمې د طبعي زیرمو او خدای ج ور کړي نعمت په نسبت د اوسیدونکو بیرحمانه چلند د ولس د بدبختیو یو مهم عامل دی چې د راتلونکی نسل لپاره د یو بد مرغه خطر د زنګ آواز ځینې اوریدل کیږی. د سیمې د بی مثله ښکلو طبعی ځنګلونو ونې په بیرحانه ډول له منځه وړل کیږی. د سیمې د غرونوارتفاعات داسی دی چې د هند د سمندر مرطوب تاوده بادونه ور سره لګیږی او د الله ج په حکمت سره د طبعی ځنګلونو د را شنه کیدو سبب شوی دی. په دغو ځنګلونو کې یو شمیر داسی ونی لکه منځی او شنی پیداکیدی چې د کیفیت نمونه یې د نړی پر بل هیڅ ځای کې نه ښکاری. له بده مرغه دغه ځنګلونه د ولس د لوږی، بی روزګاری او تر ډیره حده د نا آګاهی/ناخبرۍ له امله پاک خواپاکی جارو شول او تقریباً دغه ډول ونې پکې ختمې شوي دي. داسې ښکاري چې اقلیم هم له خلکو سره دوښمني را اخیستي وي او یا به یې له خلکو څخه د دوی د بې رحمی د غچ اخیستنی اراده کړې وي، چې دغه ډول ونې نورې نه شنې کیږي او که شنې هم شي، نو د پالنې او ساتنې غم او نیت یې له چا سره نشته.

بله لویه بدمرغی د مځکی لاندی اوبو څخه بیرحمانه او غیر اقتصادی ګټه اخیستنه ده. په ټوله ، خو په خاصه د کټواز او سروبی په سیمو کې، له درې څلور لسیزو را هیسې د زورو څاګانو کیندل او د هغو له اوبو څخه د کروندې لپاره ګټه اخیستنه شروع شوی ده. سره لدې چې ولسونه اوبه د زړه په وینو د مځکې له تل څخه را باسی او کروندې

---

[4] دری (د یوولسم ټولګی درسی کتاب) د طبقت ناصری د منهاج الدین سراج جوزجانی په حواله.

[5] د نوموړی پیښی تفصیل لاندی ولولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وربانديږ خړوبوي، خو محصولات يې بيا تر مصارفو کم وي. يوه وجه يې له منابعو څخه غير فني ګټه اخيستنه ده ، خو بل دليل يې د محصولاتو لپاره د بازار نشتوالى دى. عمده زراعتى محصولات يې وچې او شنې ميوې دي؛ لکه زنغوزى، انګور، هندوانې، منې، سبزيجات او نور. داچې نه بازار لري او نه د هيواد نورو مارکيټونو ته لارې لري او د صادرولو لپاره يې نه مرسته شته او نه مشوره، نو دغه محصولات اکثراً په ډير نازل قيمت خرڅيږى، چې اکثر وختونه د ولسونو لپاره د نور اقتصادى تاوان عامل هم وى.

په اوږد مهال کې يې بله اساسى ويره دا ده چې که له دغو اوبو څخه په دغه ډول بيرحمانه ګټه اخيستنه دوام وکړى، نو يو وخت به دا هم ختمې شى او د وچکالى د دوام په صورت کې کيداى شى چې تر مځکى لاندى د خلا د را پيداکيدو سبب شى چې د لوى بشرى ناورين د رامنځته کيدو ويره هم ځينى کيداى شى.

د پکتيکا مشاهير، مفاخر او تاريخى اماکن

د پکتيکا ولايت سر ه لدې چې د ټولنيزې ودې او هوساينې له اړخه د هيواد يو تر ټولو غريب او له نظره لويدلى ولايت بلل کيږى، اما په نژدې او لرې تاريخ کې يې داسې نوميالي په خپله غيږ کې هم روزلي او لوى کړي چې په کارنامو يې وياړ کيداى شي. په لاندى کرښو کې يې د ځينو يادونه کوو.

1) سيدال خان ناصر چې د ميرويس نيکه سره يې د ګرګينيانو په ضد پاڅون کې ونډه لرله او وروسته بيا د شاه محمود هوتکى د وخت مشهور سپهسالار شو، يو با تدبيره افسر او پياوړى جنګيالى وو چې هيوادوال يې په کارنامو وياړي. سيدال خا ن په قوم ناصر وو او پلرونه يې د پکتيکا ولايت د اوسنى وازيخوا د سيمې اوسيدونکي وو. د وازيخوا ناصرو د ميرويس نيکه اواز ته لبيک ووايه او کندهار ته ورغلل اوبيا يې هلته استوګنه غوره کړه[6]. د ايران تر نيولو او بيا د هوتکيانو تر سقوط وروسته د سيدال خان ناصري کورنى د کابل شاوخوا سيمې ته ولاړل او هله ميشت شول. د کابل د ښار د خير خانى په سيمه کې يوه مشهوره ليسه د سيدال خان ناصر په نوم نومول شويده.

2) وايي کله چې سلطان علاو الدين جهانسوز د خپلو ورونو د وژنې د غچ اخستلو لپاره له غور څخه په غزنى د حملې کولو لپاره راغى، نو د غزنى واکدار پاچا، سلطان بهرامشاه، د ګيلان سيمې ته هيئت ور وليږه چې له حملې څخه واوړي. بهرامشاه ځواب ور وليږه چې « ته زما زور نلرې، زه لوى لښکر او فيلان لرم». علاوالدين په ځواب کې ورته وويل چې « که ته فيلان لرى، زه خرميلان لرم». زه به د خپلو ورونو انتقام خامخا اخلم. علاوالدين خپل دوه پهلوانان، چې د لښکرو مشران هم وو، را وغوښتل او ورته ويې ويل چې ما بهرامشاه ته داسې لافې کړې دي، اوس به نو تاسې له فيلانو سره مقابله کوى. دغه پهلوانان چې يو يې سام حسين او بل يې سام پنجى نوميدل، د اوسنى پکتيکا د ولايت د کټواز له سيمې څخه وو. کله چې جنګ و نيښت، نو هر يو د دغو دوو پهلوانانو څخه له يوه يوه فيل سره مخامخ شول. دوى هر يو د فيلانو تر ځل لاندى ور ننوتل او د هغو په زړونو کې يې تورى خښى کړى. سام پنجى تر فيل لاندى شوو او له فيل سره يو ځاى ومړ، او سام حسين په فيل بريالى شو. د بهرامشاه لښکر ماتى وخوړه او علاوالدين د غزنى ښکلى ښار، چې په اسلامى ادب کې «عروس البلاد يعنې د ښارونو ناوې» بلل کيده، ونيو او ويې سوځاوو[7].

3) د هيواد له ډيرو نوم ورکو عالمانو او د پښتو ژبى د اديبانو او په پښتو ژبه د ليکوالانو څخه يو هم نواب ګوملى دى. نواب ګوملى په پښتو ژبه د خلقت په نوم د قرآن عظيم الشان د څو سورتونو يو تفسير ليکلى وو چې بيا د انګريزي هند د ډيلى په مطبعه کې چاپ شوى وو. د خلقت يوه نسخه ما ليدلې وه او را سره وه خو را څخه بې در که شوه. نواب ګوملى له لومړنيو ليکوالانو څخه وو چې د سيد احمد لودين، چې په کاکا مشهور وو، پشان يې د پښتو د ليک دود لپاره د هيجايي طريقې رواجول غوښتل. نواب ګوملى د خلقت په سريزه کې د هيجا په طريقه د دوه حرفي، درې حرفي او نورو کليمو د ليکلو طريقې بيان کړې دي[8]. نوموړى برسيره پردې چې يو عالم او ليکوال وو، د انګريزانو پر ضد په جهاد کې يې هم لويه ونډه لرله.

نواب ګوملى د پکتيکا د ولايت د ګوملى د ولسوالى اوسيدونکى وو چې ذوذات يې اوس هم هلته اوسى او د نواب کلى په نوم شهرت لرى.

---

[6] له بينوا ويبپانى څخه په مننه.

[7] ددولسم ټولګى د درى په کتاب کى له طبقات ناصرى څخه.

[8] نواب ګوملى، خلقت د قرآن کريم د څو سورتونو پښتو تفسير.

(c) ketabton.com: The Digital Library

4) د ولایت په مربوطاتو کې یو شمیر متبرکه اماکن او زیارتونه، چې د ډیرو خلکو د توجه وړ دي، هم شته؛ لکه: اسماعیل ګړندی، ماما ګړندی، غني آبا، دیوانه بابا، حیات آکا، شاه بیک آبا ، باباجی صاحب، او نور، چې هر یویې د ملنګی او قلنګی تر څنګ د ولیتوب د مرتبو او برخو څښتنان بلل کیږي.
د ولس په مړو او تیر نسل کې شاشی کمرانی، خان فتح خان، بیرګټ نعمت، با جان پرکمشر، پرکمشر انګور وزیر، جنرال عبدالحکیم کټوازی، ریس خمارالدین، علاقه دار جمه ګی، ملک منصور، ملک سیف الدین، صاحب جان خان، مولوی محمداعظم، تحصلدارعبدالکریم، کاکا مبارک، د شاوزه خلیفه صاحب، ملک دوست محمد زاولیخیل، د ګیان مولوی صاحب او یو شمیر نور د سیمې او ولس یو شمیر مدبر، بزرګان، زړه سواندي، میړني، دلاوران، سخیان او د قوم او ولس د خادمو مشرانو نومونه دي چې د قوم له مشاهیرو څخه شمیرل کیږي. د موجوده نسل په مړو کې یوازی د شورویانو د تهاجم په وخت کې د لومړنیو شهیدانو نومونه لکه شهید قاضی ولی محمد، شهید انجنیر جمعه ګل، شهید جګړن شیرعلی، شهید معلم غازی مرجان، د سلیمانځو ملا صاحب او نور یادولای شو. د شهید ځوانیمرګ داکتر عید محمد چې د ولایت، سیمې او حتی هیواد په سطحه یوازینی ځوان متخصص داکتر او د سیمی یوه هستی وو، د طبابت په څانګه کې یې دوکتورا (پی ای ډی PhD) لرله، هم یادول لازمی بولم. ډاکتر عیدمحمد پنځلس کاله مخکی چی کله د دوکتورا له تحصیلاتو سره هیواد را شتون شو سره لدې چی په مرکز(کابل) کی یا شخصی سکتور کی د هر ډول امتیازاتو او مقام بیشنهاد ورته کیده خو ده د خپل ولس د خدمت لپاره په پخپل ولایت کی خدمت شروع کړ خو زموږ د بدقسمتي له امله د ولس او هیواد د خدمت ارمان د پوره کولو په ځای خاورو ته ور سره یوړ.
په ژوندو کې بیا د پیاوړی رسام او د قرآن عظیم الشان د ښکلی خطی نسخی تیاروونکی استاد ګلمیر نوم یادولای شو.استاد، که څه هم ډیر هنری کارونه تر سره کړی خو نوم ورکی رسام او خطاط دی او غالباً چا یې نوم هم ندی اوریدلی.

د پکتیکا والو نالوستي خو په یادونو کې زوندۍ کارنامې او قربانۍ

د آزادي په جګړه کې

د سپهسالار نادر خان تر مشري لاندې پداسې حال کې چې د پکتیکا میشتو مجاهدینو وانه ونیو او د ټل چاونۍ محاصره او د انګریزانو لخوا د تخلیې په درشل کې وه چې د کابل لخوا د انګریزانو د سولی د خبرو وړاندیز ومنل شو او پدې ترتیب مجاهدینو ته د متارکی او حتی د په ښاتګ لاربښونی اعلان شوی. که څه هم ولسونو د جهاد د دوام ناری وهلی خو مرکزی حکومتی یې غږ نه اوریده. سید رسول (۱۴۰۵ هش) لیکي چې کله چې د وزیرستان مجاهدینو انګریزان پسې اخیستي او په اصطلاح لوری یې ځینی ورک کړی وو، خو د کابل حاکمانو له انګریزانو سره د سولی معاهده کوله. په وانا کې ملک هفته خان د ملا حمزالله په مشوره یوه جلسه جوړه کړه چې د جهاد دوام یې غوښت. په دغه جلسه کې د سیمې مشرد نا هیلی او ګیلی په شکل داسی ویلی وو:

بجرم عشق تو ام میکشند غوغائیست

تو بر سر بام ای چه خوش تماشائیست[9]

(۴۵ مخ)

د وانه فتحه شوی سیمه وروسته بیا له انګریزانو سره د د تورخم په نزدیو کې د لعل پوری اوګوشتي په سیمه تبادله شوه.

پکتیکا وال او د سرحد ساتنه: د دولت په ځای د ولس ذمه واري!

د سیمي ولسونو په تاریخ کې د پکتیکا ځیرمه د هیواد سرحدات په خپله ساتلي دي. د پکتیکا په سیمه کې سرحدونه د ولسی مشرانو په وسیله د قومی ملیشو لخوا ساتل کیدل. دولتی آمینتی قواوی د پکتیکا په سرحدی سیمو کی کوم خاص وجود نه درلود. تر اوسه لا هم د ولایت په سرحدی سیمو کې د هیواد فوځی او آمینتی قواوی د ډیورنډ له کرښې څخه په شلګونو کیلومره را د ننه پراته او ډیر کمزوری موجودیت لری. د مثال په توګه په ګومل کې د هیواد امینتی او اداری واحدات تر ۷۰ کیلو متره نشته خو سرحد ارام ساتلی شوی دی. همداراز د وازیخوا په سیمه د دولت حضور له

[9] سید رسول (۱۴۰۵ هش). نظری به عهد سلطنت آمانی، (۴۵ مخ).

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرحد څخه لرې شلګونه کیلومتره لا نشته. لدې سره سره بیا هم په دغو سیمو کې د ولسونو د تاریخی ذمه واری له برکته سرحدونه په آمان او دوښمن د سترګو ور اړولو جرآت هم نه کاوو. د دې واقعیت تاریخی عوامل شاید د سرحدی ملیشو وجود وی چې په دغو سیمو کې سرحدات د ولسونو له برکته داسی په امان دی لکه لویه کلا چې به ور باندی را ګرزیدلی وی. پخوانیو حکومتونو د اوسنی پکتیکا د ګومل او برمل د سیمو یو شمیر قومی ولسی مشران د سرحد ساتلو لپاره توظیف کړی وو چې د ځینو قومی مشرانو نومونه یې لاندی ذکر کیږی:
برګټ نعمت، پرکمشر انګور وزیر (چې د انګور اډی ښارګوټی اوسیمه یې په نوم ده)، پرکمشر باجان، صوبه دار خواجه ګی، نعمت خان رډ، اکبر جان، کامران، سیف الرحمن، ببرک خان او نور.
د طالبانو د واکداری په مهال یو وخت د وازیخوا سره نزدې د ډیورنډ د کرښې ها خوا د دو قومونو تر منځ د مځکې په سرلانجه پیدا شوې وه او یو شمیر کورنی د پکتیکا د کټواز سیمې ته را نقل شوې وې. د لانجې د حل لپاره افغانی خوا یوه جرګه وټاکله چې غړي یې د پکتیکا د یو څو مشرانو او عالمانو په شمول با رسوخه مشران او ځینی یې د دولت غړي هم وو. له جرګې څخه وغوښتل شول چې د ډیورند د کرښې ها خوا سیمې ته ورشي تر څو د منازعې سیمه په خپله وګوري. کله چې د جرګې غړي هلته ولاړل نو د پاکستانی دولتی مامورینو لخوا یوه دفتر ته و بلل شول. هلته یو لوړ رتبه فوزی افسر پیشنهاد ور ته وکاوو چې که د دوی رضا وي نو دوی (د پاکستان لوری) حاضر دي چه د ډیورنډ کرښه شل، دیرش یا څلویښت کیلومتره له اوسنی موقیعیت څخه ها خوا ومنی. افغانی مشرانو په چل سره ځان ځینی خلاص او ورته ویلی چې دوی مصلحتی جرګه ده نه د دولت نماینده او د معضلی د حل لپاره راغلی دی.
دغه تاریخی پیښی او شواهد شاید ددې واقیعیت یو دلیل وی چې د پا کستان حکومت دغه سیمې تر ډیره وخته لا د ځان نه بللې او تر دغو اخرو پورې یې په سیمه کې کومه خاصه مداخله نه کوله. داسی هم ویل کیږی چې پدې اخروکی امریکایانو پاکستان ته د ډیورنډ د کرښی بله (نوی) نقشه[10] ورکړی وی او بیا نو شاید د پاکستان ایله زړه منلی وی چې دغه سیمې دوی ته ور کړل شوی وی او امریکایان یې هم ورکول غواړی.

د شورویانو د تهاجم په دوره کې

د شورویانو د تهاجم په دوره کې د پکتیکا ولایت د هیواد یوازینی سیمه وه چې موټر رو لارې پکې وې او د هیواد د ټولو خلکو په مخ د بشپړ آمنیت سره، او تر دې زیات، د ولس د بشپړې اسلامي همکاري او مسؤلیت د احساس سره بې له تبعیضه او ازاره د هر چا په مخ خلاصې وې او د هیواد هر وګړی ځان پکی داسی باله لکه په خپل کلی او کور کې چې وی. د مهاجریدونکو وطنوالو، مسافرینو، مجاهدینو او نورو لپاره د پکتیکا د ولایت لارې د بشپړ امن او د اسلامی او وطنی اخلاقو او اخوت یوه ډیره ښه نمونه وه او ولس بیله هیڅ ډول تبعیض او ازار څخه د ټولو په خدمت کې پوره اخلاص درلود او مسؤلیت یې باله. د دې لپاره چې بی وزلی مسافر وطنوال د کلیوالو له خوا د میلمنو په حیث وپالل شي، په هغه وخت کې په ځینو سیمو کې حتی د لویو لارو په سر د پرتو کلیو سره نزدی د هوټل جوړیدو اجازه نه ورکول کیده (مثلاً سپینه (اومنه)، پاسنی (سروبی) او نورو کلو کی).
د پکتیکا سیمه د شورویانو له تهاجم سره د مخالفت او مقاومت لومړنئ سنګر وو. د هیواد له آزادو شویو ولایتونو څخه لومړنی ولایت وو. همدغه وجه وه چې شورویانو د پکتیکا په ځینو سیمو، مثلاً اورګون او سروبی کی په بی رحمی سره دومره ډول ډول بمونه استعمال کړی وو چې شاید نمونی یې د هیواد په محدودو سیمو کی ولیدل شی. د پکتیکا په لویو سیمو کی اوسیدونکی د بیرحمانه بمباریو له وجی حتی ټوله سیمه په یوه ورځ او شپه کی له کورو وتلو ته داسی مجبور شوی وو چې د پخلی دیګونه یې په نغری پاته شوی دی (مثلاً د اورګون او سروبی ولسونه). د دغی دوری ډیری ناخوالی شته خو د ولسونو د دغسی بی حده قربانیو یادونه یې هم چا ونه کړه.
د دغې دوری یو بل مهم اړخ دادی چې سره لدې چې د هیواد د نورو سیمو په شان د پکتیکا وسلونه هم په مختلفو احزابو کی ویشلی او بسیج شوی وو او ټول یې خپلو احزابو ته متعهد او وفادار وو، اما خپل منځی اختلافونه یې هیڅ وخت هم د جګړو تر سرحده نه وو رسیدلی. سره لدې چې د ټولو جهادی احزابو مخور مشران، طرفداران او مسلح افراد او ګروپونه پکی وو، حتی د کلیو په سطحه ولسونه لاسره ویشلی وو، اما بیا هم پدې ټوله دوره کی، د یو دوو پیښو په استثنآ، د ولایت په ټوله ساحه کی یو تن هم په خپل منځی جګړو کی نه دی وژل شوی. سره لدې چې د هیواد

[10] څو کاله مخکی چې کله پاکستانی قواوی د ننګرهار ولایت سرحدی سیمې ته څیرمه په سیمه کی د امریکایی قواو له خوا په تخلیه شویو مراکزو کی ځای په ځای کیدل او په سر یې شخړه وشوه، یو دلیل یې هم داسی ښودل کیده چې پاکستانیان یوه بله نقشه لری چې امریکایانو ور کړی ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په نورو ولایتونو او سیمو که لا څه چې د پکتیکا ولایت څیرمه زرمت (پکتیا) او شلګر (غزنی) ولسوالیو کې لسګونه او حتی سلګونه کسان په یوه او بل نوم وژل شوی وو.

د کشمیر په آزادي کې د پکتیکا والو قرباني

کله چې په ۱۹۴۷م او۱۹۶۵م کلونو کې د هند او پاکستان تر منځ د کشمیر په سر جنګونه وشول، نو د پاکستان حاکمانو د سرحد ولسونو له اسلامي احساس څخه د ځان په ګټه ښه کار واخیست. د اوسنی پکتیکا میشتو ولسونو یوه برخه کوچی او نیمه کوچی ژوند درلود او حتی یو محدود شمیر یې لا تر اوسه هم کوچی ژوند لری- مثلاً، دوتانی، سلیمانځی، کم شمیر خروټی (زاولی خیل، امندخیل) اوسلیمانخیل (تاروخیل/ علیخیل). په عمومی توګه ولسونو، په خاصه کوچی ولسونو ته د ډیورنډ کرښه هیڅ معنی نلری او د سرحد ها خوا هم د خپل هیواد برخه ور ته ښکاری. د پاکستان پخوانیو حکومتونو د دغو ولسونو یو شمیر مشرانو ته د «لیډر پونده» په نوم هویت ورکړی وو او پدې ترتیب یې منلی وه چې دغه ولسونه د دغی سیمې واکداران دی او حق لری چې چیری چې وغواړې واوسیږي[11]. کله چې په پاکستان سخته راغلې نو د اسلامي ورورولي له مخې یې په ډیر چل سره د دغو کسانو څخه د جنګ لپاره مرسته غوښتلې او کار یې ځینی اخیستی دی.

بله دا چې ولسونو د ډیورنډ کرښه نه منله او دا چې پخوا کشمیر هر وخت زموږ د هیواد یوه برخه وه نو داسی به یې بلله لکه چې د خپل هیواد لپاره جګړه کوی. بله مهه خبره دا هم وه او حتی لا تر اوسه هم ده چې د کشمیر مسئلی ته د اسلامی خاوری او مسلمانو څخه د دفاع رنګ ورکول کیده او حتی لا ور کوی کیږی. همدغه مسئلی و ی چې د ۱۹۴۷ م او ۱۹۶۵ م کال په جګړو کې پکتیکا میشت ولسونه د پاکستانی کشمیر په نیولو کې په مقدمه کرښه کې وو. د ۱۹۴۷ م کال د کشمیر د جنګ د یوه تن له خولی می اوریدلی دی چې دوی د جمو کشمیر لویه برخه نیوی وه. د دغو ولسی لښکرو شاید ډیر مشران وو او شاید ډیر یې وژل شوی هم وی، خو دا چې نه یې قیادت وو، نه واحده قوماندﻩ او نه یې څوک د پوښتنی وو، نو هیڅ کره معلومات نشته. د ۱۹۶۵ م کال د جګړی د یوه ګډون کوونکی کس له خولی می اوریدلی وو چې کله چې د هند او پاکستان تر منځ اوربند وشو نو پاکستانی فوځیانو ولسی لښکری محاصره او په زور یې له صحنی څخه را لری کړی . راته ویلی یې وو چې د دوی د یوه کنډک قوماندان چابک آغا (د اورګون د سیدانو) وو. نوموړی را ته ویلی چې کله چې دوی د پاکستانی فوځیانو لخوا محاصره شول، نو تر هغو یې مقاومت کاوو چې کله یې قوماندان، چابک آغا، په لاس ټپی شو. تر هغه وروسته بیا دوی ټول د فوځیان پلاس بندیان او تر یو څه وخت وروسته بیا خوشې او له سیمې څخه را وشړل شول.

مشرقي پاکستان (بنګله دیش) کې د پکتیکاوالوځوانانو قتل عام

د هند لویې وچې ته د افغانانو تګ را تګ د غلجیانو له زمانې را نیولی بیا تر غزنویانو، ابدالیانو او حتی محمدزایانو پورې اوږده سابقه لري. محمد غلجی زر کاله پخوا په بنګال کې لومړنی افغان پاچا او په سیمه کې د حکومتی نظم جوړولو مؤسس بلل کیږی[12]. افغانانو، او بیا په خاصه د اوسني پکتیکا میشتو ولسونو په برطانوي هند کې لا پخوا کاروبارونه لرل. د هند او پاکستان د جلا کېږون څخه وروسته هم ډیر شمیر افغانان د بنګال او هند په ډیر سیمو کې په تجارت او کاروبار مشغول وو. اکثرو یې افغانی پاسپورتونه لرل خو یو کم شمیر یې په پخوانی نوم دوه تابعیته ژوند هم درلود.

په ۱۹۷۱م کال چې د بنګله دیش د جوړیدو په سر جګړه پیل شوه نو د پاکستان حکومت بیا هم له یوه نیرنګ څخه داسې کار واخیست چې بنګال ته یې پښتانه جنرالان د جنګ د ګټولو په هیله ور ولیږل- جنرال نیازی او جنرال ټیکه خان دوه نومونه وو چې که په ختیځ هر څوک وو خو نومونه یې پښتنی ښکاریدل. د بنګالیانو د بیلتون په جګړه کې د هند مداخله د جګړی بی رحمه شکل نور هم تند کړ. بنګالی عوامو دا نشوه درک کولای چې پښتانه (چې اکثرو یې افغانی پاسپورتونه لرل) د پاکستانی فوځیانو سره تمیز کړی. په غالب ګمان پاکستانی حکامو هم غوښتل چې په غیرتمنو او قوی هیکله پښتنو پوری، چې پخوانی تاریخ یې هم له میرانو او سوبو ډک دی او په سیمه کې په توره اومیرانه ښه پیژندل شوی وو، ځان تیر کړی.

په بنګال کې د افغانانو (او په خاصه پکتیکا والو) شمیر که څه هم معلوم نه وو خو ډیر وو. د پکتیکا د سیمې ډیر ځوانان چې هلته یې کاروبارونه کول ورک او نادرکه شول. د ځینو مصاحبو په حواله په ډاکه او نورو سیمو کې د

---

[11] یو له دغو پوونده مشرانو څخه خلیفه محمد اسلم نومیده چې د کویټی د حضرتانو مرید، خلیفه او په ولسی معضلو کی یی مشاور بلل کیده او په پکتیکا کی د سپینه د کلی اوسیدونکی وو.

[12] علامه حبیبی (۱۳۴۶ هش) تاریخ مختصر افغانستان.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالخالق سليمانخيل او محمد جان لنډيزی تر مشری لاندی د اوسنی پکتيکا ميشتو ولسونو ځوانان چي هلته اوسيدل، د ځان د خلاصون لپاره سره بسيج شوی وو. که څه هم کره شمير يې ندی معلوم، خو تر ۲۰۰-۳۰۰ تنو پورې ځوانان ورک شول. د ځينو کيسو له مخې دغه ځوانان په ډيره بې رحمي سره داسی وژل کيدل چې لومړی به يې وينه ځينی ايستله او بيا به يې دسند اوبو ته لاهو کول. د اوسنی پکتيکا ميشتو ولسونو (په خاصه کټواز، سپينه، اورگون) داسی کورنی هم وی چې څو تنه يې لا درکه او وژل شوی وو. دا چې نه يې دولت پوښتنه کوله او نه يې بل څوک وو چې حال يې واخلی، نو په اصطلاح د«بيستو» په حساب کې ولاړل. کورنی يې تر ډيره د غم په حال کی د راتلو په هيله وی، تر هغو چې لس پنځلس کاله وروسته يې زړونو ومنله چې ځوانان يې په داسی يو جنگ کې وژل شوی چې له دوی سره يې هيڅ اړه نه درلوده. د خپگان خبره دا ده چې د وخت حکومت، چې له هند سره يې ښې اړيکی هم لرلی، هم هيڅ و نه کړل - شايد خبر شوی به هم نه وی!

له پکتيکا ميشتو ولسونو څخه د وخت د حاکمانو ځينی خاطری

د پکتيکا د ولايت له تشکيل څخه را پديخوا د دولت حاکمانو يوه هم له ولس سره اشنايی نه درلوده او زړه يې هم نه ور باندی خوږيده. داسی حاکم به ډير کم تير شوی وی چې ولس ورسره شناخت يا دوی د سيمی او ولس سره شناخت لرلی وی. مرکزی حکومت هميشه د شپږمی گوتی په شان معامله ور سره کړی ده. سره لدی چې ميشتو ولسونو له دولت سره هميشه مرسته کړی خو دولت يې هيڅکله نه په غم او نه په خوشحالی کی شريک شوی دی. په لاندی کرښو کی د سپهسالار نادر خان او امير عبدالرحمن خان يو څو خاطری چې له پکتيکا ميشتو ولسونو څخه يې لرلی، را نقلوم.

وايی چې کله چې سپهسالار نادر خان د آزادی په جگړه کی د سروضی سيمی ته راغلی وو نو مشرانو د هغه د ميلمه پالنی او احترام لپاره واړه ماشومان ورته درولی وو. وايی چې نادر خان له وړو جنگيانو څخه د دوی د نوم پوښتنه کوله او هری يوی به خپل نوم ور ته بياناوو. د لين په پای کی يوی ماشومی ور ته وويل: «بله نسته». نادر خان ور ته وويل: ميفامم، که ديگه نيست، ميگم نامت چيست؟ هغی به يې په ځواب کی په معصومانه ژبه بيا بيا ور ته ويل «بله نسته!». تر هغو چې بل چا يې پاچا صاحب په مطلب پوه کړ!

کله چې امير عبدالرحمن خان، د افغانستان فولادی پاچا، له خپل تره محمد اعظم خان سره يو ځای د امير شيرعليخان تر دوهم ځل پاچاکيدو وروسته تيښتی ته اړ شو نو د اوسنی پکتيکا له لاری له هيواد څخه ووت. امير عبدالرحمن خان په خپلو خاطرو (تاج التواريخ) کی ليکی چې د زنه خان په سيمه کی تر اخری ماتی وروسته مجبور شوو چې د ذرمت (زرمت) له لاری سروضی، پيرمال (اورگون) او بيا په وزيرستان کی د مرغی سيمی ته ولاړ. امير ليکی چې د سروضی، پيرمال اود مرغی ولسونو مو ښه ميلمه پالنه وکړه. تر هغه په وروسته سفر کی مو هر څه تمام شوو او يوه روپی می درلوده. زړه می وشو چې غوښه وخورم ، غوښه، څه پياز او غوړی مو واخستل او په اوسپنيز ديگ کی می په اور بار کړل. کباب ته می شوق شوی وو نو نيمه غوښه می په يوه رسۍ او د لرگو په څو ټوټو، وپيیله او د اور له پاسه می ځوړند کړه. خو کله چې می له ديگ څخه خواړه را ايستل نو «سگی به گمان اينکه طناب و يک رودهٔ حيوانی ميباشد طناب را به دهن گرفته کشيد و طناب را با خود برد. سوارها دويدند نگذارند، ولی تمام مطبوخ ريخته بود» (يعنی کباب سپی يووړ او په ديگ کی پاخه خواړه په خاورو کی چپه شوی و). (تاج التواريخ، ۱۲۶ مخ).

امير عبدالرحمن خان په بل ځای کې ليکی چې د دغه سفر په جريان کی چې له وزيرستان څخه د کاکړو سيمی ته ولاړ نو هلته يی له يوه سړی څخه پسه واخيست او چې کله می پسه حلال کړ، څښتن يې وويل چې پښيمانه دی او بيرته يې خپل پسه وغوښت. ما ور ته وويل چې حلال شوی دی، هغه ټينگار کاوو او ويل يې چې په کرامت يې بيرته ور ته را ژوندی کړم...... څه وخت وروسته د هغه پسه خاوند د احترام لپاره راغی او په ډير تعظيم سره يې کباب شوی وریځ او مستي را وړی. ما ځينی وپوښتل چې «چرابه بهانهٔ گوسفند مى خواستى نزاع نمايى؟ جواب داد محمد سرور خان در قندهار با من بد سلوکی کرده بود، حالا می خواستم در عوض از شما تلافی نمايم». (مخکينئ مآخذ، ۱۳۱ مخ).

نتيجه او سپارښتنې

لکه چې ليدل کيږی چې د پکتيکا سيمه او ميشته ولسونه يې لکه چې د دوی حق دی، هغه ډول نه پيژندل شوی او نه معرفی شوی دی. د پکتيکا د ولسونو ډيری قربانی چې تر بل چا به کمی نه وی، حتی يادی شوی هم نه دی. د سيمی اوولسونو د مسايلو او ستونځو د نه رفع کيدلو اساسی عامل د ستونځو نادرست او سطحی تحليل بلل کيدای شی. د اهل، متقی او زړه سواندی قيادت او حاکميت نه لرل يې د سيمی او ولسونو د بدبختيو بل لوی عامل دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرحد په ساتنه کی د ولسونو رول او له هیواد څخه د باندی منازعو کی د پکتیکاوالو د قربانیو تاریخی شواهد شاید له ملی حکومت سره مرسته وکړی چی په بین الدولی منازعو کی یې دهیواد په ګټه و کاروی. پدې ترتیب کیدای شی پکتیکا والو ته یې هم کومه ګټه ورسیږی!

د سیمی د ځنګلونو پالل، احیا او ساتنه، تر مځکی لاندی اوبو څخه مناسبه فنی استفاده، د محصولاتو له پاره د بازار میندل، تخنیکی او فنی مشوری ور کول، او په عمومی توګه د ستونځو علمی تحلیل به د ولسونو د ژوند د سطحی د ښه والی او سوکالی لپاره ډیره مرسته وکړای شی.

پکتیکا وال زړور، کسبګر او زحمت کښ خلک دی او د مزدوری، کاروبار او تجارت لپاره هر ځای او هر ډول تکلیف ګاللو ته تیار دی. پکتیکا وال دسیمی او منځنی ختیځ په ټولو هیوادونو کی له لاسی مزدوری نیولی تر لویو لویو تجارتونو پوری په دلاوری او میرانه تر سره کوی. په هند، پاکستان او بنګله دیش کی د کاروبار کولو اوږده تاریخی سابقه لری چی د دغو هیوادونو ترعمرونو ډیر زیات دی، ډیر یې د منځنی ختیځ په هیوادونو کی او تر یوه حده د جنوبی اسیا په نورو پرمختللیو صنعتی هیوادونو کی ښه تجارتونه او کاروبارونه لری. برسیره پردې ډیر پکتیکاوال ځوانان هم په ایران کی په ډیرو شاقه کارونو کی مشغول دی. وایې چی «کلي مو لکه هوټل داسی دی- بل چیری یې ګټو او په کلی کور کې یې مصرفوو»! پدې ترتیب سره د پکتیکا والو ونډه د ملی اقتصاد په لوړولو کی هم تر نورو کمه نه ده. خو دغه ډول عایدات او عایداتی منابع هم دولتی تنظیمونی او منل ایجابوی تر څو د سیمی او ولس په خیر ښیګڼه کی کار ځینی واخستل شی.

په درنښت
داکتر منصوري

اخځلیکونه/مآخذ

امیر عبدالرحمن خان (۱۳۷۳ هش). *تاج التواریخ - تاریخ افغانستان*. پیښور: سبا کتابخانه.

بینوا ویبپاڼه بریښنایی سایټ د حمل میاشت، ۱۳۹۲ هش نشریات.

دری (د یوولسم ټولګی درسی کتاب) د منهاج الدین سراج جوزجانی *طبقات ناصری* کتاب په حواله.

رفیع، حبیب الله. (۱۳۸۶ هش) . *کتابونه دریابونه*. پیښور: د صافی د موقوفاتو اداره.

سید رسول (۱۴۰۵ هش). *نظری به عهد سلطنت آمانی.* پیښور: کمیټه فرهنگی اتحاد اسلامی.

عبدالحی حبیبی (۱۳۴۶ هش) *تاریخ مختصر افغانستان*.

کهزاد، احمد علی (۱۳۴۶هش) *افغانستان در پرتو تاریخ - مجموعه مقالات تاریخی رادیو افغانستان.*

کابل: دولتی مطبعه. د کتاب چاپولو مؤسسه، ۴۱ خپرونه.

ګوملی، نواب. *خلقت په پښتو ژبه د قرآن کریم د څو سورتونو تفسیر*. ډیلی:

منصوری، امیر محمد (۱۳۹۲ هش پکتیکا – په کنډوالو کی خزانی او که کنډواله شوی خزانی. تاند بریښنایی سایټ.

له یو شمیر افرادو څخه مستقیمي اوریدلي کیسی او مصاحبې.

د لیکونکی خپل ځانی مؤثق مشاهدات او لیدنی.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library